

ATLANTIS

V rozhovoru pronesl dr. Spunar k našemu překvapení slovo, které jsem nikdy od něho neslyšel...

Ludvík
Vaculík

Nepaměti

/1969–1972/

ATLANTIS

© Atlantis®, spol. s r. o., 1998
Illustrations © Vlastimil Beneš — dědicové, 1998, 2008
Photography © Ludvík Vaculík, 1998, 2008
ISBN 978-80-7108-295-8

může. Ludkovi jsem napsal, že má-li v Praze někdo také pochyby o správnosti, jsem také na jeho straně, vždyť jsem to říkal od začátku. Odepsal mi ironicky, že národ bojuje a páni spisovatelé pracují, to jest píší scénáře pro Zelenkovu televizi. A potom Ludka zavřeli. Dověděl jsem se to z cizího vysílání a ověřil si to telefonem paní Pachmanové. Snažila se mi na tom státním prohnilem drátě dát najevo, že při domovní prohlídce nebyly nalezeny žádné závažné materiály. Porozuměl jsem tomu a ulevilo se mi.

Po návratu do Prahy jsem sháněl Tesaře nebo Lakatoše. Co mi řekli, zneklidnilo mě. Ó, věc se příliš rozrostla, jsou sbírány podpisy pod naši petici v různých závodech. Kolik exemplářů kdesi koluje, není zjištěno. Tesař se na mé otázky jen sykavě smál. Co se děje v Brně, nebylo známo. Řekl jsem, že s takovou se naše petice dostane dřív do zahraničí a na StB než do parlamentu, a nejsem rád. Starost, a jakou!, mi dělalo i to, že se podepsal i Jaroslav Seifert. To ještě Luděk ho navštívil. Podepsal, vymínil si však, že se dodatečně poradí s předsednictvem Svazu českých spisovatelů, protože by ho nechtěl zatáhnout do nemilé aféry. Předsednictvo, jak mi potom řekl tajemník našeho Svazu Jiří Brabec, s akcí nesouhlasilo. Ptal jsem se tedy nyní, je-li postaráno, aby Seifertův podpis nebyl zaznamenán. Ano, je. Byl jsem pro urychlené odevzdání petice na obmyšlené adresy, a to třeba jen s těmi základními podpisy lidí, kteří byli u nápadu. Asi za čtyři dni znovu: žádal jsem, aby se podpisování skončilo a petice se honem odevzdala. Lakatoš s Tesařem se mi svěřili, že existuje jiná úvaha: zrušit akci, říci, že po vyhlášení tzv. zákonného opatření (Vodslon říká prýglpatent) jsme nemohli odpovídat za lidi, kteří své podpisy dali před jeho vyhlášením. Řekl jsem mu, že bude-li si to většina přát, souhlasím.

Když jsem je vyhledal za týden, dověděl jsem se, že petice byla odevzdána. Podle toho, co jsem náhle teď pocítil, jsem teprve poznal, co jsem si celou dobu opravdu přál. Pocítil jsem

úlevu a spokojenost, ať se stane cokoli. To Battěk a Tesař — o jiných nemám informaci — prostě šli a papír řádně odevzdali, ještě si razítko na kopii nechali dát. Podpisy byly jen tištěny s v. r., kromě jejich — Tesařova a Battěkova. Kyncl byl v zahraňiči. Lakatošovi se nabídl, že váhá-li, může ve cti odstoupit od věci: dnes není doba absolutního rozsuzování, mohou být dvě odlišná a stejně poctivá mínění. Tesař s Battěkem mě dojemně doprovázeli na Těšnov a vykládali mi, jak jsou rádi, že to tak je. To jsem je viděl naposled. Jsou zavřeni. Už příštího dne byl Battěk zbaven poslanecké imunity. Co je to, prosím, za imunitu, když nechrání poslance, zrovna když to potřebuje? To je jako vlak, k němuž přijde výpravčí podezřelého zevnějšku a řekne: „Tak si zas laskavě vystupte, nebo vlak nepojede!“

Dr. Hrazdira, můj obhájce in spe, míní, že občané si směli myslet, co napsali, mohli dopis doručit, nemohli však, zřejmě, sbírat na dopis podpisy a nemohli, zřejmě, ustavovat organizaci k přípravě té akce. — Ale žádná organizace nebyla.

Kdybych někdy chtěl dělat nějakou konspiraci, nikdy do ní nepřiberu nadšence Luďkova typu. V Brumově jsem mu tenkrát řekl: „Já nemám na rozdíl od tebe ctižádost být v nějaké takové organizaci, protože jsem měl možnost vyblbnout se, když jsem byl náčelníkem indiánů.“ Je mi ho líto, ale ještě jinak je mi líto Tesaře, toho rovněž jaksi příliš mladického muže s trochu divým pohledem fanatika pravd. Battěka jsem viděl tedy jen jednou, všechno jsou to jaksi na první pohled (nezdá-li se mi to až dodatečně) lidé odlišní. Intelekt nepokazil jim charakter, rozum jim nedovolil zmoudřet, nýbrž káže opakovat a opakovat své až do konečného uznání. Rychle a důvěřivě se seznamují. Žasl jsem, jak rychle se s nimi přechází od všeobecných a zdvořilostních vět k hlavní věci. Užasle jsem však pozoroval také to, že nikdo z nich snad nevěřil opravdu vážně, že by ho mohli zavřít. A nikdo z nich, ze všech těch tří zavřených, při výslechu neproněsl mé jméno.

(Pachmanův dopis se zpáteční adresou: Pošt. úřad 44, schránka 05)

Milý hochu!

27. září 1969

Tak se zase hlásím, ačkoliv od Tebe zatím nic nedošlo. To nijak neotřásá mou vírou, že jsi zdravý a vesel, neb vím, jak u nás funguje pošta vůbec, a věžeňská zvlášť. Nejráději bych ti to šel dnes v sobotu či zítra v neděli povědět ústně, ale ono to nejde.

Poslední dny se mi vede zvlášť dobře. Především mám mimořádně hezké sny. Jednou se mi zdá o kuřeti, pak o bifteku, potřetí o návštěvě čínské restaurace a jídle švej-ču-žou. Teďka se mi ale už převážně zjevuje ve snu pěkný kus salámu a houska, což nasvědčuje poklesu kult. úrovně.

A taky hodně plánuju. Už jsem si časově přesně naplánoval první dva dny na svobodě. Hleď:

Den X: 10 hod. — propuštění, 12 hod. — oběd v čínské rest., Pachmanovi + Vaculíkovi, 14–18 hod. odpočinek, čtení korespondence, 19 hod. večeře + coctail party doma, 23 hod. odjezd do baru (nejlépe Olympic).

Den X + 1: 6 hod. — odchod z baru (zavírají), 6.30 — snídaně (dršťková polévka), 7–12 spánek, 12.30 oběd v Klášterní vinárně, 14 h. — odjezd na mítink, 15–18.30 mítink, 19.30 — večeře v čínské rest., 21 až 23.30 seznámení se s celkovou situací okolo a tak vůbec, 23.30 — zatčení a převoz na Pankrác.

Co tomu říkáš?... Právě před chvílí jsem dostal knížky na tento týden. Zvlášť mne zaujal obsáhlý román G. Nikolajevové z kolchozního prostředí, jmenuje se Žatva. Vyšlo to u nás už v roce 1953, ale myslím, že žatva je aktuální vždycky. Přeložili to Machonin, Jungmann a Petrmičl. Už se těším. Jen jsem knížku otevřel a padlo mi do očí to, co na schůzi říkala Ljuba: „Jak dlouho bude kašlat na kolchoz, na náš osud, na náš život? Jak dlouho bude očerňovat to, za co dali hlavy naši mužové a synové? Ven s nimi, s těmi Konopatovovými!“ Zlatá slova, takhle bys měl psát!...

Včera jsem se dočetl, že jsem vyloučen z KSC, a tak nevím, jestli si se mnou jako dlouholetý člen vůbec budeš chtít dopisovat. Jestli ne, přenech to manželce, ta má víc pochopení.

Mám teď ohromný komfort. V cele jsem sám a druhá postel je volná, takže bych si i nějakou slečnu moh namluvit. Dvě jsou o poschodí níž a večer vždycky zpívají různé písničky o lásce (možná že to potřebují k výkonu povolání) a shora jim nějaký mistr pěvec odpovídá. Už jsem uvažoval, jestli mám jednou vyrazit a zapřít „Přijde máj“ a „Má malá zem“, ale zatím jsem se neodhodlal. Oni jsou vězňové povahy drsné a drsnější a mohli by to všelijak komentovat.

V novinách jsem si přečetl program kin a uvažoval, kam bych šel, kdybych šel do kina. Zjistil jsem, že bych do kina nešel, a to mne velice uklidnilo. Zase jeden důvod k nespokojenosti se životem padl. Když o tom uvažuješ, zjistíš, že kriminál má něco do sebe: moc věcí, které bys venku nakonec neudělal, tady jednoduše udělat nemůžeš a je to bez dlouhých úvah.

Doufám, že už brzo se od Tebe dovím, co je nového tam venku, co dělá ten či onen a zda se řídíš radou, kterou jsem Ti dal v prvním dopisu. A tím je na programu Madla, tak ji bez otálení hezky pozdravuj. No a Tobě závěrem přeji, abys přece jen raději hodně věcí nechtěl, a nikoliv nemohl.

A vůbec, mám moc práce, tak ahoj.

Tvůj Luděk

28. listopadu 1969

Napadlo asi třicet centimetrů sněhu. Praha naoko zkrásněla, ale ve škvírách výhybek je to pohroma. Lidé hrozně klejí, ale noviny mají konečně už dva dny jiné téma než „konsolidaci“. V televizi byl rozhovor s náměstkem ředitele pražských komunikací, jehož reportér donutil dívat se do kamery a říct divákům své telefonní číslo. To mě rozčililo: protože ten člověk je nucen mluvit jen

o sněhu, a nesmí zavadit o to hlavní, co dusí každou myšlenku na řešení od kořene: o Rusy. Strojů mu víc nedají, ani lidí, a těm, které má, nemůže víc zaplatit nebo je vyhodit. Může se — teď co mu všichni mají telefonovat — jedině zastřelit.

Zastřelit se, to je jediné řešení pro člověka, jenž by se rozhodl vyvodit stoprocentní důsledek ze svého nesouhlasu a zároveň své nemohoucnosti. Anebo zapálit se, jestliže by chtěl svou smrt aspoň do něčeho morálně investovat. „Jasiczek, zastřelte se!“ řekl polský konzul v Českém Těšíně Henryku Jasiczkovi, který mi to vyprávěl na poslední schůzi výboru Svazu českých spisovatelů.

Polsky píšící básník, vydávaný dřív i v Polsku, si to za toho našeho slavného obrodného procesu zavařil dvojmo: Poláci ho prohlašovali za zrádce, Češi mu nevěřili. Ale až do 21. srpna mu to stálo za to. Potom přerušil se sousedy styky, žil v malé místní klatbě. Nedávno se zúčastnil čehosi, u čeho byl i polský konzul, a ten ho oslovil: „Tak co, Jasiczek, kdy k nám najdete cestu.“ Oslovený odvětil, že ji nepotřebuje, či tak nějak. „Tak my vás zničíme,“ pravil pan konzul diplomaticky. Jasiczek řekl, že s tím počítá a že si už vyhlédl práci v jedné fabrice. „To by se vám tak hodilo, zanášet podvrtné názory mezi dělnictvo!“ pravil konzul. „Tak v Těšíně zametá náměstí takový děda, je už hrbatý, brzo umře, vezmu to po něm.“ — „To věřím! To byste chtěl! Dělat na náměstí národního hrdinu!“ — „A co tedy mám dělat, pane konzule?“ — „Zastřelte se, Jasiczek!“

Také strašlivě sprostě nadávám, když nejedou tramvaje. Myslím, že to trochu pomáhá, protože jsem zkusil i mlčet, a to velice unavuje. Praha byla ty poslední dny zajímavou podívanou: s hromadami sněhu zhruba odhrnutého, s obrovskými loužemi břechky znovu a znovu rozstříkované a s lidmi pajdavě pochodujícími v zástupech do práce, opožděně ovšem. Vypukají nesmyslné hádky. Slyšel jsem včera pěknou příhodu, ale nikdy se mi tak dobrým příhodám nechce věřit. V nacpané tramvaji vznikla hádka, jeden cestující začal spojovat poměry v tramvaji s poměry

ve státě, a tu ho jiný cestující hanebného povolání požádal, aby s ním na příští stanici vystoupil. Když vůz zastavil a zkoprnlý muž se bral za ním k východu, jiný cestující ho za kabát stáhl zpátky. „Zavřít, jedeme!“ zvolal, to se stalo a fízl zůstal na refýži sám.

Někdy jsem se unášel představami o tom, jak by bylo možno učinit násilnickou vládu neúčinnou. A bylo by to možno! Jen vůle k tomu by musela vstoupit do většiny obyvatel. Ve volených orgánech: nepodávat demise, neposlouchat, překrucovat rozkazy k dobrému. Naopak v průmyslu, dopravě a podobně: pokládat funkce, odcházet z práce. V běžném životě: neměnit zvyky a řeč, volně všeobecně nadávat, demonstrovat odpor v nečekaných situacích: na stadionech, v kinech, na nádražích. Bez organizátorů, spontánně a přirozeně. Každého napadne nejvhodnější způsob i bez nápovědy. Fízly, denuncianty ignorovat nebo se jim vysmívat. Kde se to ztratí v tlačenci, bít je. Činit jim jejich povolání nesmírně nepřijemným. Vyhazovat je z hospod, z tramvají. Na ministerstvu školství udělat kolem ministra Hrbka kolo, držet se za ruce, tančit a zpívat: To je blbeček, to je blbeček! Pak opustit budovu ministerstva. Vybrané hůpy přivádět takto k šílenství. Při zatýkání jednotlivých lidí cpát se policajtům do vozů. Při zatčení na pracovišti opouštět dílny a jít domů s vyjádřením, ať pan ředitel vzkáže, až se zatčený objeví u svého stroje nebo stolu. — Přeskočilo mi, že? Blázen jsem, ale ne až teď. Nepřeskočilo mi, protože takto jsem to v hlavě měl, pokud sahá má paměť. Takovýto plán je zcela uskutečnitelný! Ano, mezi těmito absurdními představami a praxí stojí jen průhledná přepážka jakéhosi navyklého předpokladu, že „to nejde“. Já jsem nad takovými možnostmi přemýšlel už u Batů, přesněji řečeno od chvíle, kdy jsem si přečetl životopis Gándhího. — Myslím, že když si lidé budou všímat, tak uvidí, že odpor proti násilí stejně půjde naznačenou cestou, bude jen méně nápadná. Kolem ministra Hrbka už se to kolo točí.

Řekl mi, že je mu známo, že mám svůj vlastní proces, o němž něco četl, jakýmsi gestem naznačil, že nikoli pouze v novinách. „Jak snad víte nebo nevíte,“ řekl, „váš případ se v současné době diskutuje,“ ukázal palcem směrem nahoru. Odpověděl jsem, že to sice nevím, ale můžu si to domyslet. „A podle toho, jak tady budete vypovídat, může také být posuzován váš občanský postoj...“ nevím přesně, jak to řekl, ale pochopil jsem. Pak mě vyzval, abych povídal. „Můžete začít,“ nebo „tak povídejte,“ řekl.

Řekl jsem v několika větách, kterých bylo méně, než jsem i sám chtěl, že jsem dr. Steina a paní Kubiasovou poznal na podzim roku 1968, když jsme se ucházeli o francouzské stipendium pro Martina. Setkal jsem se s nimi buď sám, nebo společně s manželkou asi čtyřikrát či pětkrát. Ráz mých návštěv byl přátelský, nepozoroval jsem při nich nic, co by se podobalo nějaké výzvědné činnosti... Vyšetřovatel mě upozornil, že není mou věcí posuzovat, jaké povahy byla jejich činnost. Řekl jsem, že neposuzuju všecku jejich činnost, nýbrž jen jejich styky se mnou. A předpokládám, že špion má shánět nějaké utajované skutečnosti, ať už vojenské, hospodářské či politické. Jelikož však já jsem žádné takové neznal, nemohli u mne špionážní činnost vykonávat. „Zvali si tam lidi a zjišťovali jejich názory,“ řekl vyšetřovatel. Řekl jsem, že tenkrát všichni vyslovovali své názory naprosto svobodně a všude, já například jsem u dr. Steina mohl říkat jen to, co jsem tehdy říkal všude a co jsem psal.

Nato sáhl pan vyšetřovatel po další psychologické pomůcce. „Vy přeci nemůžete vědět, jak tyto názory zpracovávali a jaké svodky posílali svým nadřízeným.“ — „To nevím,“ připustil jsem, „ale to není moje věc.“ — „Ne? Mýlíte se,“ řekl a naznačil, že se mohu octnout v jiné situaci, kdyby se prokázalo, že zdánlivě nevinné údaje získané ode mne sloužily trestné činnosti někoho jiného. Namítl jsem, že pokud vím, u trestných činů proti státu vyžaduje se úmysl. A ten by mi musel být prokázán. —

„Myslíte?“ řekl. Toto slůvko „myslíte?“ užil velmi často během výslechu. Někdy jako jemného varování a výhrůžky, jindy — připadalo mi — jako pomůcky k zakrytí rozpaků a nejistoty, když nevěděl, co říci. „Víte, co například napsali o vás?“ zeptal se. Řekl jsem, že nevím a že mě to nezajímá. „Ale přece jen by vás to zajímat mohlo,“ podíval se do papíru. „O vás napsali, že udržujete poměr s příslušnicí ministerstva vnitra. — Co na to říkáte?“ — „Nic,“ odpověděl jsem tuším. „No co, je to pravda?“ zeptal se. „Co,“ řekl jsem a pomyslel jsem si, že už je to tu, že jednou museli i s tímto přijít. Ale věděl jsem, že oni nejlíp musejí vědět, že Z. není příslušnicí ministerstva vnitra a že nic v našem vztahu není materiálem pro ně, jedině mají příležitost ke sprostému nátlaku. „Je to pravda?“ opakoval. „Na to nemusím odpovídat, protože to nesouvisí s věcí.“ — „Ale je to pravda, nebo není?“ Udělal jsem přeci jen chybu, ale už nikdy se mi nemůže stát, že bych ji opakoval. Řekl jsem, jako bych musel odpovídat: „Není pravda, že jsem udržoval styk s příslušnicí ministerstva vnitra.“

Přešel to a ptal se, pořád jsme tam byli sami, kdo se zpravidla schůzek u Steinů zúčastňoval. Ohradil jsem se proti termínu schůzka. Řekl, že je to jedno. Řekl jsem, že termín schůzka má smutně proslulý zvuk. Byly to návštěvy. „Když si s někým smluvíme návštěvu,“ řekl, „je to schůzka, či ne?“ Řekl jsem, že pro ně ano, pro mě ne. Opakoval však otázku, kdo se zpravidla zúčastňoval. Řekl jsem, že „zpravidla“ nikdo. Pokaždé tam byl někdo jiný. Chtěl vědět, kdo. Odpověděl jsem, a opravdu jsem o tom přemýšlel a na nikoho víc jsem si v té chvíli nevzpomněl, že jednou jsem tam zastihl Jana Procházku a jindy nějakou manželskou dvojici, jejíž jména jsem zapomněl. Zeptal se mě, koho ještě jsem tam viděl. Řekl jsem, že si už nepamatuju. „Ale nepovídejte!“ řekl posměšně. To mě rozzlobilo. „Vyprávějte, kdo tam ještě chodil a o čem se tam mluvilo.“ — „Nevzpomínám si už na nikoho, a o čem se mluvilo, nevím.“ — „Ale jděte!“ řekl zas ten uhlažený

(Dvojakt)

Jednou jsem přišel, a on měl na bílém plátně divnou kresbu. „Co to, pane Beneš, děláte?“ — „Ale jsem tu pořád tak sám...“ Za nějaký den už jsem ho zastihl u barev. On pravil: „Je to nesmysl. Nemůžu to dát nikam.“ Řekl jsem: „V tom případě já bych si to vzal.“ Několik let po jeho smrti volala mi paní Benešová, že tam mám obraz. Podivil jsem se. „Je to pro vás rezervováno, a stejně se to nedá vystavovat, chcete ho?“ Šel jsem si pro obraz. Nechtěla za něj nic, protože: „To jste přece vy... s tou Zdenou, že.“ — „Co to povídáte, paní Benešová!“ (pokrač.)

Hřbitov (14×24)

„Já ji neviděla, ale byla to takováhle blondýna...“ To mě bavilo. A napadlo mi něco, co jsem neřekl: že kdyby to byla fotografie, byl bych na ní samozřejmě, a to by ji byla estébé v akci proti Chartě 77 vysílala v televizi. „Tohleto jste zřejmě vy, mladší,“ ukázala na muže. „Nene, paní Benešová, a víte proč?“ Ukázal jsem, jak tam oba mají odložené šatstvo. „Protože já bych tady,“ ukázal jsem na pult s globusem, „měl odložené brýle.“ To ji přesvědčilo. Paní Vaculíková teď řekla, že toto bych s ohledem na pana Beneše neměl sem dávat. Ale mně se líbí ta příhoda. Prosím redakci, aby určité místo na obraze zabilila, jako by to pan Beneš nedomaloval. Obraz jsem vzadu už přepsal na jednoho ze synů. Mně zůstává zamluvené místo na jednom hřbitově.

OBSAH

I. ČÁST	
listopad 1969–prosinec 1969	5
II. ČÁST	
listopad 1970–březen 1971	57
III. ČÁST	
listopad 1971–březen 1972	157
Deset bodů	173

Ludvík Vaculík

Nepaměti

/1969–1972/

Obálka, vazba a grafická úprava Boris Mysliveček

Obrazy Vlastimil Beneš, fotografie Ludvík Vaculík

K vydání připravila Jitka Uhdeová

Sazbu písmem Times připravil Vladimír Ludva

Vydalo nakladatelství Atlantis

v Brně roku 2008

jako svou 284. publikaci

Vytiskla tiskárna Reprocentrum, a. s.

v Blansku, Bezručova 29

Počet stran 184, z toho 16 stran barevných reprodukcí
a fotografií

Tematická skupina 13

Vydání druhé, v nakladatelství Atlantis první

Knihy objednejte u svého knihkupce

nebo na adrese

ATLANTIS, spol. s r. o.

PS 374

602 00 Brno

e-mail: atlantis-brno@volny.cz

www.atlantis-brno.cz